

IKASTOLAREN LEHENENGO PAUSOAK

Inspektorea berriro noiz agertuko beldurrez

GOIURIA IKASTOLA (1968-1981)

1950-60 urteetan, frankismo betean, aldaketa sozioekonomiko handiak heldu ziren Iurretara. Industrializazioarekin langile oldeak erakarri ziren kanpotik, eta etxegintza basatia bultzatu zen. Euskara baserrialdean eta etxean barruan mantenduko zen, baina espazio publikoetan debekatuta zegoen, eskoletan eta instituzioetan, behintzat. Elizan, mezak latinez egiten ziren. Kalean, dena erdaraz egiten zen. Kaleen izenak ere halakoak ziren: *La Paz, 18 de Julio, Vista Alegre...*

Botere nagusien eta giro haren kontra, 1968an, gutxi batzuek Goiuria Ikastola sortu zuten, «ilusioz, auzolanez eta maitasunez». Zubiaurre kalean hasi zen, Julian Berriozabalgoitia garaitarrak, Iurretan bizi eta Gerediaga Elkartearen sortzaileetakoa izan zenak, utzitako lokal batean. 3 urtetik 5 urtera arteko umeak ziren, Ana Mari Berriozabalgoitia izan zen lehenengo andereñoa, gero Maribi Jaio.

Markel Onaindiak, Justo Alberdi, Kristina Mardaras eta Jon Irazabalekin batera, esperientzia pedagogiko berritzaile haren memoria jaso dute: *Goiuria Ikastola: auzolan miresgarri baten kronika*, Gerediaga Elkartea, Iurretara, 2022.

Eskolaren hasiera erdi klandestinoan izan zen —alegala, ilegala ez zenean—. Zubiaurre kaleko lokalean hasi arren, urte batzuetan umeek etxerik etxe ibili behar izan zuten ihesean inspektoreengandik. *Inspector Jefe de Primera Enseñanza* zen Pablo Sánchezengandik bereziki. Orozkon jaioa, guardia zibil baten semea, eta Gerra Zibila nazionalekin egindakoa zen, eta gerran jarraitzeko prest zegoen gorri-separatisten ilusioaren, auzolanaren eta maitasunaren kontra.

Sánchez Azpuru ospetsu egin zen frankismoaren azken urteetan ikastola «klandestinoen» aurkako bere jardueragatik. Inon ikastolaren bat zegoela enteratzen bazen, bertara presentatu eta salaketa informea prestatzen zuen Gobernadore Zibilarentzat, ikastola legez kanpoko zelako, euskara irakasten zelako eta ageri-agerian separatista zelako. Iurretara ere heldu zen gizona, eta birritan zarratu zuen Goiuria ikastola, 1969an eta 1971n.

Ikastolako guraso eta irakasle askok dute akorduan, ikastolak era klandestinoan jarraitu zuelako familien etxeetan eta inspektorea berriro noiz agertuko beldurrez.

SANCHEZ INSPEKTOREA

«1968ko urtean Goiuria Ikastola sortu zen, *Parvulario Goiuria* izenarekin ofizialki, Julen Kaltzada eta Iurretako guraso eta gazte talde baten ekimenez, Julian Berriozabalgoitiak Zubiaurre kalean utzitako lonja batean, Ana Mari Berriozabalgoitia andereñoa zelarik. Hasierako garai honetan, Maribi Jaio eta Montse Sarriugarte ere ari izan ziren andereño lanetan. 3tik 5 urtera arteko umeak biltzen zituen ikastola honek, eta urte batzuetan, lege arazoak direla medio, etxerik etxe ere ibili behar izan ziren umeak.»

(JON IRAZABAL)

«Han ibili ziren gure umeak, Sanchez jauna etorri arte. Eskolen inspektzioa eramaten zuen. Esan zigun komun bat gutxi zela hainbeste umerentzat. Zelan ba gutxi zela? Baserri eskolak mila daude ez daukatenak komunik!»

(MARIA PILAR MINTEGIA)

«Sanchez! Sanchez! Bai, klaro... harek inspektoreak itzelak egin zituen! 1969ko maiatzean zarratu zigun ikastola. Bere aginduz, hurrengo urtean ezin izan nuen Iurretan jarraitu, eta Algortara joan nintzen. Baina han ere, Sanchezek Leopoldo Zugazari esan zion bazekiela non nengoen, eta ezin nuela jarraitu, bestela espedientatu egingo ninduela.»

(ANA MARI BERRIOZABALGOITIA)

«Anari ordezkapena egiten nengoela, Sanchez inspektorea agertu zen hara, uste dut. Ikusten nago, bere betaurreko, bibote txiki eta trajearekin... Gero berriro etorri zen Zubiaurren geundela, eta itxi egin zigun. Durangon ere agertu zen. Argi zeukan desagertu egin behar genuela, eta guk argi geneukan segitu egin behar genuela. Tipo puñetero bat zen benetan!»

(MARIBI JAIO)

«Pablo Sánchez Azpuru Bilboko Iturribide kaleko 33an bizi zen. Mutilzaharra, Orozkon jaioa, aita guardia zibila, ama euskalduna, *inspector-jefe* izendatu zuten. Euskara ez zitzaion arrotza izango, botanika zalea zen eta euskal baserri mundua maite omen zuen, eta euskara ere bai zentzu folkloriko batean, baina zentzu politikoan ezin zuen euskararik ikusi. Itxia eta zorrotza zen legearekin, 1959-1960an hainbat ikastola itxi zituen Bilbon. Iralabarrikora ustekabean presentatu zen 1959ko azaroaren 10ean, bi andereño gimnasia erritmikoa irakasten zeudela 4-6 urteko umei euskal kantuekin. Ikasle batek *Lutelesti* izeneko liburu zahar bat

Iyorrretan, 1.968'ko Irallak 27

Agur:

Aspalditik itxaroten egon garan amets bat, egi biurtu yaku.

Zueri jakin arazoteko diñogu: Datorren illaren 2'an IKASTOLA bat zabaltzen da Iyorrretan. Iru urtetik - best'erako umetxoak joan leikez bertara. Baña onen barri obeto jakin gura ba'dozue, zuzendu Calzados Urien'era ta bertan asalduko dautzue.

EUSKALDUNAK

Ia, bizkor, berandu izan orduko, geure umeari benetako kultura bat emon daigun.
Bertakoa, errikoa, benetakoa jatorra!

Ekin eta jarrai

-----ii-----

zeukan, munduaren geografiaz, gerraurrekoa, eta mapamundian «Euzkadi» izena aipatzen zen. Horregatik, Espainia ez estimatzeagatik, Ikastola berehala ixteko eskatu zion inspektoreak Gobernadore Zibilarari.»

(JUAN MARTINEZ)

«Inspektorea beti etortzen zen eta beti defekturen bat ateratzen zuen. Mehatxuak ziren beti, baina azkenean handik irten behar genuela esan ziguten. Ikastola, pisuan, aldi baten zarratu egin zuten.»

(MARI JOSE JAIO)

«Inspektorea lehen lerrokoa zen, beldur handia izaten genuen. Polizien modura ibiltzen zen. Ez pentsatu ikastolan txarto edo ondo erakusten zelako etortzen zenik, keba, ha etorri zen polizien moduan. Enteratzen ginen Ermuan egon zela, edo Zornotzatik pasatu zela, eta ahotsa korritzen zen gure artean.»

(MIKEL SOPELANA)

«1971 urtea zela uste dut. Inspektore faxista nazkagarria zen Sanchez jauna. Don Pablo Sanchez Azpuru. Ikastolan sartu zitzaigun, paperak eskatu... Hau zer den galdetu eta, *“Catequesis San Miguel”* erantzun genion. Parrokoaren baimena, poliziarena, dena eskatzen zuen. Poliziak ziren, azkenean. Orduan itxi zigun ikastola, ohol batzuk ipinita atean. Gero, Sanchezengana joan nintzen eta esan zidan: *“Pase, pase. Usted, según mis documentos, que lo dicen con mucha claridad, es peligrosa dirigente de ETA”*. Nik: *“¿Qué está diciendo usted?”*. Berak: *“Le aseguro, lo que está en mis manos se hará, usted nunca en su vida podrá ejercer magisterio”*. Nik: *“Eso ya lo veremos”*.»

(URI RUIZ)

«Gizon bat etorri zen, inspektorea. Akorduan daukadana da esan zidala: ‘No te quiero ver a no se cuantos km a la redonda’. Esan zidan ez nintzela irakasle... baina beti ipintzen zuen aitzakiren bat.»

(MONTSE SARRIUGARTE)

«Dokumentuekin Bilbora joan nintzen, eta esan zidaten inspektzioak egon beharko zirela. Nahiko beltz ikusten genuen gaia. Sanchezegaz elkarrizketa bat eman zidaten eta esan nion dokumentazioa aurkeztu genuela. Inspektzioa pasa eta komunikatuko zuela berak. Baina denbora pasatzen zen eta gu estu. Abuztua etorri zen, eta Santoñara joan ginen bera bisitatzerara.»

(JUAN MIGUEL GOROSTIAGA)

INSPECCION PROVINCIAL
DE
ENSEÑANZA PRIMARIA
VIZCAYA

MINISTERIO DE EDUCACION Y CIENCIA
DIRECCION PROVINCIAL DE ENSEÑANZA PRIMARIA
VIZCAYA

29-IV-69

SALIDA N.º 762

El ejercicio de la Enseñanza Primaria no Oficial, requiere como previa condición, hallarse autorizada por la Dirección General de Enseñanza Primaria, conforme a las prescripciones de la O.M. del 15 de noviembre de 1.945 ("B.O. del E." del 13 de diciembre).

No habiendo Vd. cumplido los requisitos de dicha Orden, es clandestina la actividad pedagógica que viene desplegando al frente de la Academia "Urresti" de Durango, calle Zubiaur, nº 7, por lo cual debe proceder al cese inmediato de la misma, y a la clausura del establecimiento citado.

Dios guarde a Vd. muchos años.

Bilbao 28 de Abril de 1.969

EL INSPECTOR DE ZONA

[Firma manuscrita]

Sra. MAESTRA DE ENSEÑANZA PRIMARIA, Dña. MARÍA BERRIOZA-BALGOTIA DUÑABEITIA.- DURANGO

«Sanchez inspektorea, bai, famatua zen! Etxegibel, Gorostiaga, Abasolo eta laurok Nojaraino joan ginen beragaz egoten. Opor sasoia zen. Han agertu ginean sekulako sustoa hartu zuen!»

(MIKEL SOPELANA)

«Juan Miguel eta andrea etorri ziren asteburu bat gugaz pasatzen Nojara. Eta Juan Miguelek ezagutu egin zuen Sanchez. Andreagaz eta mutikoagaz etortzen zen lantzean behin. Juan Miguel Sanchezekin egon zen berbetan.»

(ARRATE ALBERDI)

«Etxegibel, Gorostiaga, Sopena, ni eta beste pare bat joan ginen Kantabriara. Hondartzan zegoen Sanchez. Galdetu egin genuen non zebilen, eta hantxe. Sustoa hartu zuen gu ikustean, hainbeste jende beragana!»

(ADOLFO ABASOLO)

«Handik hile eta erdira-edo Bilbotik delegaziotik deitu zidaten, esateko informea eginda zegoela. Joan nintzen, eta negatibo. Inspektore ha bizi zen artean ez zegoen aukerarik. Durangoko ikastolan ere berdin. Niri orri bat eman zidaten haur-eskola baterako behar zena azaltzen zuena. Baina bagenekien bazeudela eskolak baldintza horiek denak barik. Horregatik, Sanchezen partetik bazegoen beste zerbait. Fatxa bat zen, ez zuen euskaragaz ezer jakin gura.»

(JUAN MIGUEL GOROSTIAGA)

«Orduan guraso batzuk prestatu ziren eta etxeetan banatu genituen umeak. Batzuk Etxegibelen etxera joan ziren, beste batzuk Luisanera, Gutierrezenera, beste batzuk sakristiara ere bai. Don Francisco parrokoak eman zigun sakristia erabiltzeko baimena. 'Etortzen badira nik esango diet doktrina ematen daudela' zioen berak.»

(MARIA PILAR MINTEGIA)

«Gogoratzen naiz ikastola zegoen pisura Espainiako delegatu bat etortzen zela, Santanderreko bat. Euskararen atzetik ibili ziren eta... Ikastola zarratzeko edo baimenak ez emateko izaten zen. Horregatik, umeak Etxegibelen etxera eramane genituen.»

(JOSE ANTONIO IZURIETA *TXIKURI*)

«Txibatazo bat egon zen herrian eta, horregatik, Guardia Zibila etorri zen gure etxera. Zabalduek, eta esan zidaten eskola pribatu bat zegoela esan zieten. Hemen? Goiza zen, eta nirera arratsaldean zetozen umeak. Beldurra sentitu ote nuen? Pentsa, Guardia Zibila zen!»

(ANA MARI GUTIERREZ)

«Etxean aita eta amari entzun nien, egunen batean gure etxeko tailerrean egon zela ikastolako ume talde bat; etxetik etxe egoten zirenean inspektoreari iheska. Askotan egiten zena zen etxe bat aipatu, eta gero umeak beste batera eroan, inspektorea joaten bazen etxea hutsik topatzeko.»

(JON IRAZABAL)

«*¿A mí qué coño me cuentas?* –esan zidan Abarzuzak, polizia munizipalaren jefek—. *¡Yo soy de la policía! Los de la ikastola me teneis hasta los cojones.*» Zaratoka zebilen sartu ginenetik, eta azkenean berotu egin nintzen ni ere: mahaian kolpea jo nuen. Segituan tinbrea entzun zen, eta aguazilek kalabozo txiki batera eroan ninduten. Gero, alkatearengana eroan, Amorrortu, eta honek esan zidan Sanchez eta haren ingurukoak presioa egiten ari zitzaizkiola delegaziotik, ikastola ez zabaltzeko.»

(JUAN MIGUEL GOROSTIAGA)

«Orduan, Madrilera joan ginen, Hezkuntza Ministeriora. Helbidea eskatu nuen telefonoz, eta esan zidaten Juan Antonio Bermudez zela arduraduna. Pedro koinatuari esan nion, eta andreekin batera joan ginen kotxean, lau baserritar Madrilera. Ordu barik aurkeztu ginen han, *con toda la jeta*. Bermudezek 2-3 hile uzteko esan zigun; oso majoa izan zen. Gora Euskadika irten ginen, eta Madrilen bazkaldu genuen. Handik hilebetera deitu eta Bermudezek baietz, tramitatua zegoela, eta denbora kontua zela, lasai egoteko. Eta halako batean baimena heldu zen. Sinestu ere ez! Ez Sanchez ez ostirik! Ze poza!»

(JUAN MIGUEL GOROSTIAGA)

«Ikasturte bat egin nuen Otxandioko ikastolan, eta abisua etorri zitzaidan, esanez inspektorearen aginduz ezin nintzela Otxandion gelditu. Kontu politikoa zen, ahal zen guztia egiten zuten trabak ipintzeko.»

(KRISTINA MARDARAS)

«Inspektorea Oromiñoko auzo eskolara ere etortzen zen. Bisita egunaren aurreko astea prestatzen pasatzen genuen: letra ona izateko entrenatzen ginen eta norbere aurkezpena ere entseatzen genuen. Bisita egunean, domekako arrokekin joaten ginen eskolara. Egunen batean, ikasleren bat etxean geratzera “gonbidatua” izan zela ere uste dugu. Behin, aste bitarte batean etorri zen eta ondo atera zen dena. Baina, handik egun gutxira, ezustean, gelako bentanatik bere autoa ikusi genuen, SEAT 1430-121 horia. Zubitik agertzen ikusi genuen, eta atoan dena prestatzen hasi ginen, gauzak gordetzen, beharrezkoa zena ipintzen. Gela barruan prest egon ginen, isilik, inspektoreak atea jotzeko zain. Halan egon ginen tarte luze batez. Inspektoreak ez zuen aterik jotzen, eta maistrak irtetea erabaki zuen. Atea zabaltzean, konturatu ginen herritar bat zela, inspektorearenaren moduko auto batekin.»

(RAFA IRIONDO)

«Halako batean gauza handi bat gertatu zen guretzat. Hezkuntzako delegatu berri bat etorri zen Bilbora, Andres El Hazar, moro bat. Ea ba beragaz amistade bat egiten dudan, pentsatu nuen. Ba, kuestioa da hainbesteko amistadea egin nuela beragaz, Durangoko ikastolako frontoia egin barri, haraxe pilotan etortzen zela. Mugartegi papelerako zuzendaria eta bera, Etxegibel eta Beitiaren kontra. Nik antolatzen nituen partiduak, eta gero bazkaltzen joaten ginen. EL Hazarri esan nion egun batean: «Hor daukazu inspektore bat murga ematen dagoena. Esaiozu ez agertzeko gehiago Durangaldetik». Berak erantzun: «Hori ezin diot esan, ezin diot eskatu bere lana ez egiteko». Ba behintzat lana beste era batean egin zezala esan nion. Agur, Sanchez ez zen gehiago agertu Durangaldetik.»

(JUAN MIGUEL GOROSTIAGA)

